

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“Bir Yoksunluk Hastalığı”

Sözcük Sayısı: 3956

Kategori: Kategori 1

Araştırma Sorusu: Hakan Günday'ın *Zamir* adlı eserinde yozlaşma nasıl sunulmaktadır?

Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

- GİRİŞ 3
- I. Bürokratik Yozlaşma 6
- II. Toplumsal Yozlaşma..... 12
- SONUÇ..... 16
- KAYNAKÇA..... 19

GİRİŞ

Paranın ve gücün giderek önem kazandığı günümüz dünya düzeninde toplumun bir parçası olan bütün unsurlar yozlaşmaya itilmektedir. İnsanın olduğu her yerde kendi çıkarını düşünmesi üzerine oluşan yozlaşmanın getirdiği sorunlar tüm ülkelerde az ya da çok görülmektedir. Bu sorunun ortaya çıkmasının en temel sebebi eşitlik ve adalet ilkelerinin tamamen uygulanamadığı bir toplumda bulunan siyasi, ekonomik veya sosyal alanda güç sahibi olanların ellerinde bulundurduğu gücü kendi menfaatleri doğrultusunda kötüye kullanmasıdır. İdeal toplumsal düzenin en büyük düşmanlarından biri olan yozlaşma, insanların haklarını koruyan, eşit ve adaletli bir toplumun kurulmasındaki en büyük engeldir. Toplumun birçok yapısı olması sebebiyle yozlaşma küresel sorunu bürokratik, toplumsal ve bireysel yozlaşma olmak üzere farklı alan ve şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yozlaşma, eşitsizlik ve adaletsizlik gibi temel sorunların altında gelişen bir durumdur. Bir gurup insanın bazı konularda diğerlerinden daha üstün konuma gelmesi sonucu ortaya çıkan bu yozlaşma insanların önce birbirlerine sonra kendilerine olan güvenlerinin azalmasına, hoşgörünün kavramının toplumda kaybolmasına sebep olmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2006).

Bürokratik yozlaşma, insan haklarının, adaletin ve eşitliğin ihlal edilmesidir. Bürokrasinin işleyişinin yolsuzluklarla dolu olması bireyin kendi haklarının güvende olduğunu düşünememesiyle sonuçlanır. Yargı sistemine olan güvensizlik durumu, şirketlerde, kamuda veya yardım kuruluşları gibi toplumsal yapılarda da etkisini göstermektedir (Özer, 2006). Bireysel çıkarlara her alanda öncelik verilmeye başlanır. Yardım kuruluşları bu sorunun şiddetli sonuçlar doğurdu bürokratik yapılardan biridir. Yardım kuruluşlarındaki yozlaşma, insanların saygı duyduğu, önem verdiği değerlerin bir sömürüsüdür. Yardıma ihtiyaç duyan bireyleri, bir “acındırma” aracı olarak görerek hizmetlerin verimliliğinin azaltılması ile sonuçlanan bu

yozaşma türü insanların para kazanmak amaçlı yaptığı hareketler arasında yerini almış, yolsuzluk sorununu ortaya çıkaran etkenlerden biri olmuştur.

Bireylerin kendine, başkalarına ve sisteme olan güvenini de kaybetmesi de yozaşmanın farklı bir alanda etkisi olarak görülebilen bireysel yozaşmanın ortaya çıkmasındaki sebeplerden biridir. Bu bağlamda bireysel yozaşma, yozaşmanın etkilerinin bireylerin kişisel ilişkilerinde ve davranışlarında da görülmesidir. Yozaşmış bir toplumda dünyaya gelmiş, yaşam mücadelesini veren bir birey de yavaş yavaş içinde bulunduğu toplumu gibi bazı etik değerleri kaybedecek ve giderek yozaşacaktır (Miller, 2017). Başka bir deyişle, bu insanın temelini oluşturan eğitimden kaynaklanan sorunu bir alandan diğerine atlayan ve zaman geçtikçe, çözüm bulunamadığı takdirde, toplumun her alanına bulaşan bir hastalıktır.

Bu tez Hakan Günday'ın yozaşmanın farklı yönlerini ve sonuçları irdeleyen *Zamir* (2021) adlı eserde, yozaşma izleğinin nasıl sunulduğunu ele almaktadır. Yapılan kaynak taramaları sonucunda, yapıta ilişkin herhangi bir çalışmanın bulunmadığı ancak yazarın farklı eserlerinin pek çok kez incelendiği görülmüştür. Bu sayede yazarın hangi konuları, izlekleri, hangi teknikler ile ele aldığı hakkında genel bir fikre ulaşılabilmiştir. Hakan Günday, eserlerinde yeraltı edebiyatının unsurlarından yaralanmaktadır ve eserlerinin çoğunluğu aynı zaman dönemindeki, ikinci dünya savaşı sonrası, yozaşma, göç, insan hakları gibi toplumsal sorunları ele almaktadır (Durmuş, 2019). Yazar, eserlerinde karakterlerin “zihniyet” dönüşümlerinden yararlanmıştır ve okuyucularına dönemin ve kendi fikirlerinin unsurlarını sunmaktadır (Özcan, 2017). Aynı zamanda, yazar eserlerinde yoğun; mecaz anlamların, göndermelerin, benzetmelerin sık bulunduğu bir dil kullanmakta ve aforizmalara yer vermektedir (Kerimoğlu, 2010). Yazarın bu tarz toplumsal sorunları eserleri ele alan daha birçok eseri bulunmaktadır. Hakan Günday'ın eserlerinde hem yerel hem de küresel sorunlara yer vermesi yazarın toplumsal konulara olan ilgisini ve eleştirel bakışını yansıtmaktadır. *Zamir* adlı eserde de benzer etkiler görülmekte, toplumsal sorunlar ele alınmaktadır.

Zamir, genellikle Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'nde bir köyde geçen ve birçok toplumsal soruna yer verilen bir eserdir. Bu sorunlar Türkiye uzamı dışındaki farklı uzamlara da yer verilmesi ile küresel bir hâl almıştır. Eserde savaş, kimlik, yozlaşma, adaletsizlik gibi sorunların anlatımında başta ana karakter olan Zamir olmak üzere pek çok farklı karakterler üzerindeki etkilerinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada *Zamir* adlı eserdeki yozlaşma izleğinin nasıl sunulduğu ele alınmaktadır. Bu bağlamda, eserde yozlaşmanın farklı alanlar üzerindeki yayılması ve etkileri konu alınmaktadır. Bu alanlara örnek verilmesi gerekirse, Suriye'deki terör mücadelesi sırasında insanların göz altı sürelerinde verilen yanlış kararlar ve adaletsizlik sorunları üzerinden güncel bir problem olan yargının yozlaşması küresel sorunu eleştirilmektedir. Öte yandan eserdeki yöneticilerin vatandaşların haklarını önemsemeden, kendi çıkarlarını düşünerek yolsuzluk yapması ve ülke yöneticilerinin dini veya insanlara özgürlük getirmek gibi masum gözükten vaatleri kullanarak, ülkenin ekonomik menfaatlerinin doğrultusunda yapılan işgaller ve savaşlar toplumsal ve siyasal yozlaşmayı ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda eserde bulunan yardım kuruluşlarının, zor durumda olan insanları reklam yüzü yaparak para toplaması ve bu paranın büyük bir kısmının yardım kuruluşu yöneticileri tarafından kendi ceplerine aktarılması da bürokrasiye ait bir olgu olan yardım kuruluşlarının yozlaşmasının kanıtlarındandır. Eserde tüm bu sorunlar ile baş etmek zorunda kalan ana karakter Zamir'in ve farklı karakterlerin üzerinden yansıtılan dönüşüm ile de yozlaşmış bir toplumun bireyleri nasıl etkilediği gösterilmektedir. Yozlaşmış bir toplumda yaşayan bireyler, çoğunluğun içinde asimile olmaktadır. Dolayısıyla bireysel yozlaşma da romanda kurulan yozlaşma zincirinin bir parçası olmuş, böylelikle bir yozlaşma türünün bir başkasını doğurabileceğinin kanıtlarından biri olmuştur.

Ayrıca bu tezde; bahsedilen izleğin bürokratik, toplumsal ve bireysel olmak üzere toplumsal olgular üzerindeki birinden diğerine bulaşma durumu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda,

romanda bulunan yozlaşma zinciri okura sunulurken kullanılan anlatım teknikleri ve yazarın tutumu dil bilimsel ve anlamsal açıdan incelenmiştir.

I. Bürokratik Yozlaşma

Bürokratik yozlaşmayı sadece devlet yönetimi üzerinden değil yargıdaki, herhangi bir kuruluşun yönetimindeki, kamu hizmetlerindeki, yerel ve merkezi yönetimlerdeki yozlaşmalar üzerinden incelemek mümkündür. Bürokrasideki yargı sürecinin yolsuzluklarla dolu olması bireyin kendi haklarının güvende olduğunu düşünememesiyle sonuçlanır ve toplumsal yozlaşmaya da ön ayak olur. Yetersiz kontrol ve yargı birimleri, bireysel çıkarların her alanda baskınlaşmasına karşı caydırıcı olamaz. Zira, kamu hizmetleri yozlaşması da yaşanan sorunlar arasına girer. Kamu hizmetleri yozlaşması da aslında insanların saygı duyduğu ve önem verdiği değerlerin bir sömürsü olarak ortaya çıkmaktadır. Yardıma ihtiyaç duyan bireylerin kampanya reklamı olarak kullanılması hizmetlerin verimliliğinin ve samimiyetinin azalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla kamu hizmetleri, insanların faydacılığının ve yolsuzluğunun görülebileceği bozulmuş bir kurum hâline gelmiştir.

Bürokratik yozlaşmalar yoksulluğun değil yoksunluğun bir sonucudur. Bu yargı Hakan Günday'ın *Zamir* adlı romanında savaşın bulunduğu "El-Aman" uzamında yüzünü kaybederek dünyaya gelen Zamir adlı odak figürün dönüşümü ile verilmektedir. İnsanların göç ederek kurtulmak istemesiyle vurgulanan bürokratik yozlaşmanın ve yokluğun bulunduğu uzam içerisinde yaşam mücadelesini veren odak figür, bir yardım kuruluşu tarafından büyütülmüştür. Romanda yardım kuruluşu bürokratik yozlaşmanın en büyük temsilcilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu yardım kuruluşu toplumdaki yozlaşmanın farkında olan ve bunu "yardım" süsü arkasında kendi yararına kullanan, manipüle eden bir kurumdur. Anlatıcı; roman boyunca derneğin samimiyetsiz yardımını, yöneticilerinin bireysel hırs ve çıkarlara göre hareket edişini ve kurum içindeki yozlaşmayı romanda yer verdiği tezatlıklar aracılığıyla vurgulamaktadır. "Saygınlık, bir hayır kurumu için her şeydi. Çünkü o saygınlık sayesinde insanlardan para

toplanabiliyordu. Ve bir hayır kurumunun ilk amacı, parayı dağıtmak değil, toplamaktı. Dolayısıyla yapılması gereken ilk iş de bağışçıları para yönetimindeki şeffaflığa ikna etmektir.” (Günday,2021,s.76). Özellikle odak figürün gençliğinin geriye dönüşler ile anlatıldığı bölümlerde sık sık işlenen yardım kuruluşundaki yozlaşma teması, ilk olarak bu cümlelerle okuyucuya sunulmuştur. Bu bağlamda tercih edilen “saygınlık” ve “şeffaflık” gibi kelimeler ile tartışmacı anlatımın içerisinde kinaye yaratılması sağlanmıştır. Zira bu durum anlatıcının dış gerçeklikte bulunan sorunları roman içerisinde okura anlatırmışçasına gösterme tekniği ile sunduğu noktalardan biri olarak öne çıkmaktadır. “Saygınlık” ve “şeffaflık” insanlar için önemli olan değerler romandaki yardım kuruluşu için bir manipülasyon tekniğinden başka bir şey değildir. Aynı zamanda, yardım kuruluşunun amaçlarındaki çarpıklık zıt anlama gelen iki kelimenin bir arada kullanılmasıyla, “dağıtmak” ve “toplamak”, yansıtılmaktadır. Yardım kuruluşu, varoluş ideallerinin aksine bürokratik ve toplumsal yozlaşmanın kesişiminde yer alan bir topluluk olmasıyla anlatıcının romanın dış gerçekliğindeki yozlaşma sorununu yansıtmak amacıyla sıklıkla tasvir ettiği unsurlardan biri olmuştur.

Bürokratik yozlaşmanın en önemli sonuçlarından biri de yöneten-yönetilen ilişkisinin, ezen-ezilen ilişkisine dönüşmesidir. Nasıl ki toplumdaki yozlaşmada, üst pozisyondaki devletin, devlet yöneticilerinin yozlaşmanın etkisi varsa; dernekteki yozlaşmaya da derneğin yönetici pozisyonundaki Jenna karakterinin çizimiyle değinilmektedir. Jenna karakteri üzerinden ezen-ezilen ilişkisi, dolayısıyla bürokratik yozlaşma izleği, diyalog tekniği ile okura sunulmaktadır. “Hayır, hayır. Çocuklar için zaten bir sürü kampanya var. O alanda rekabet çok fazla...”(s.100), “Biz bebelere odaklanalım. Daha doğrusu bebekler için başlatacağımız kampanyaya.” (s.101). Bu cümlelerle gösterme anlatım tekniği kullanılarak, yardım kuruluşunun niyetlerindeki samimiyetsizlik betimlenmiştir ki bu durum yine anlatıcının dış gerçeklikteki sorunları direkt olarak okura anlattığı yerlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda verilen alıntıda, Jenna karakterinin diyalogundaki kelime tercihleriyle yardıma karşı olan esas bakış açısı,

dolayısıyla yönetici sınıfının toplumsal değerleri kaybettiği gösterilmiştir. “Rekabet” kelimesiyle endüstride bir ürün pazarlamaya çalışan bir şirket dili kullanılmış, böylelikle yardım kuruluşun samimiyetsizliği kanıtlanmıştır. Bu durum yardım kuruluşundaki yozlaşmanın bir göstergesidir.

Yardım derneğinin çarpıklaşmış ilkeleri üzerinden de kurumdaki ve dolayısıyla bürokrasideki yozlaşma işlenmiştir. Yardım kuruluşunun saygınlığını korumak ve eylemlerine devam edebilmek için her yolun mubah olduğu anlayışı romanda eleştirilmiştir. Bu örnekte esas çarpıcı olan ise dil ve anlatımda yaratılan tezatlıklardır. Normalde bir kurum için olumlu düşünülen “kâr amacı gütmeme” özelliği, tezatlık yaratılarak olumsuz bir durum olarak betimlenmiş. İdealist çalışanların kuruluştaki yozlaşmayı anladığı andaki farkındalığı; hava yastıklarının şişmesine neden olacak kadar şiddetli bir araba çarpması gibi ani, etkili, sarsıcı ve rahatsız edici bir metaforla tasvir edilmektedir. Derneğin çarpıklaşmış ilkelerinden biri de “Yardım için her yol mübahtır.” fikridir. Yozlaşmış yöneticiyi temsil eden Jenna karakterinin, duyarlı ve idealist çalışanı Jacinta’ya karşı onun konuşmasına izin vermeden yaptığı bir monologda “Asıl önemli olan, insanlara yardım etmek Jacinta. Ve inan bana, bütün tecrübemle söylüyorum... Bunu nasıl yaptığının hiçbir önemi yok...” (s.105) cümlesi yer alır. Jenna’nın diyaloglarında kendisinin baskın olması ve karşısındakilere söz hakkı tanımaması yönetimdeki baskıcılığı ve cevaba ya da eleştiriye açık olmayışları, aslında anlatıcının dış gerçeklikteki yöneticilere bir eleştirisi olarak öne çıkmaktadır. Yöneticinin yönetileni ezdiği bu örnekte aynı zamanda derneğin “Yardım toplamakta her yol mübahtır.” ilkesini benimseyerek sahtekarlıklarını haklı gösterme yanılgısı işlenmiştir. Anlatıcı dernekteki çarpıklık ve yozlaşmayı, vakfin savaşta kimsesiz kalan bebekler için, ünlü bir deyiş olan “Savaşta her yol mübahtır.” yaklaşımıyla yardım toplamasıyla gözler önüne sermiştir. Bunun üzerine önce kör ve sakat bırakılıp sonra halkı acındırarak dilendirilen çocuklar örneğine karşılık; Zamir’in yardım kampanyasının yüzü oluşu arasındaki benzerlik, eserin başlarında tanrısal bakış açısıyla

“...vakfın Zamir’i ayrıca yaralaması gerekmiyordu.” (s.107) cümlesiyle ve eserin sonunda da Zamir’in, kahraman anlatıcı bakış açısıyla, şüphesi ve “Patlayan o bombayı vakfın oraya koydurtmadığını kim bilebilirdi?” (s.288) anlatımlarıyla kurulmuştur. Odak figüre her ne kadar fiziksel bir zarar vermedilse de mental ve pedagojik gelişimine etkileri odak figürün bireysel yozlaşmasında temel sebeplerden biri hâline gelmiştir. “Yalan söyleme ve doğaçlama becerisini geliştirdikçe empati yeteneğini kaybediyordu.” (s.170) cümleleriyle somutlaştırılan odak figürün daha çocuk yaşta yozlaşmış olması durumu da bu bürokratik yozlaşmanın bulunduğu ortamın insanı en doğal hâlindeyken bile bozabildiğini göstermektedir. Başta yoksulluğun bulunduğu ortam da yozlaşmayla tanışan odak figür, yaşının ilerlemesiyle sorunlara çözüm arayan dünyaya barış getirmeye çalışan bir figüre dönüşmüştür. Zira bu amaç uğruna “ABD”, “Fransa”, “İngiltere” gibi birçok farklı ülkeyi tanıma şansı elde eden odak figür ile romandaki uzam çeşitliliği sağlanmıştır. Bu uzamların hepsinde bürokratik yozlaşma ortaktır. Zira “All for all” yardım kuruluşundaki yozlaşmaların sadece “El-Aman” bölgesine özel olmadığı da bu uzam çeşitliliği ile okura aktarılmaktadır. Başka bir deyişle romanın uzamının “El-Aman” köyünden “New York”, “Londra”, “Paris” gibi metropoliten şehirlere dönüşmüş olması, romanda ele alınan bürokratik yozlaşma sorununun evrenselleştirilmesine olanak sağlamıştır. Böylelikle yozlaşmanın yoksulluğun değil; sürekli “rekabet” ve savaş içerisinde olan, barış kavramından yoksun insanların oluşturduğu bürokrasinin ve toplumun sonucu olduğu yargısı romanda aktarılmaktadır.

Romanda yardım kuruluşlarının isimleri ve amaçları arasında ironik bir ilişki bulunmaktadır. Yazarın vakfın adı için “All for all” tercihi ve bu ismin çevirisiz kullanılması tesadüfi değildir. Bu isim Türkçeye “Hepimiz hepimiz için” gibi olumlu anlamda çevrilebileceği gibi, kelimenin direk çevirisi “her için her” olabilecek bu isim “her”kes için “her” yol mübahadır anlayışını tekrarlandığı noktalardandır. Yazar çeviri kullanmayarak ismi çok yönlü isim tamlamalarına açık bir şekilde bırakmıştır. Odak figürün gençliğinde parçası olduğu yardım kurumundaki

yozaşma, tanrısal anlatıcı ve geriye dönüşler ile anlatıldığı bölümlerde daha çok diyaloglar ve monologlar kullanılarak gösterme tekniğiyle eleştirilmiştir. Benzer şekilde odak figürün yetişkinliğinde çalıştığı “1. Dünya Barışı Vakfı” kuruluşundaki yozaşma, kahraman bakış açısı ile birlikte eleştirilmiştir. Bu bağlamda roman iki farklı zamanı aynı anda ele almaktadır. Zira bu durum aynı eleştirilerin farklı bakış açıları ve farklı zaman kuramları içerisindeki sunumuyla, yozaşmanın dış gerçeklikte kalıcı ve yaygın bir sorun olduğunun romana yansması olarak değerlendirilebilir. Romanın sonunda, odak figür barışı sağlamak için çalıştığı kuruluşun daha büyük bir savaşın çıkmasını engellemek amacıyla iç çatışmayı desteklediğini anlar ve kendi kendine farkındalığa varır.

Aynı zamanda, “O silah satışındaki gerçek kefil, Birinci Dünya Barışı Vakfı’ydı. Belki de örgütü kuran, vakfin kendisiydi! Hatta kesinlikle öyleydi! Almanya’nın yeniden bir dünya savaşı çıkarmasından korkuyor ve o yangın başlamasın diye başka bir alevi körükliyorlardı!” (s.288) alıntısında da bilinç akışı tekniği kullanılarak, odak figürün barış uğruna mücadele ettiği kuruluşun sahtekârlığını fark etmesi dolayısıyla okurun dış dünyadaki kurum ve kuruluşların işleyişine sorgulayıcı bir bakış açısıyla bakarak farkındalığının arttırılması sağlanmıştır. Kullanılan kısa cümleler ve ünlem işaretleri odak figürün çalıştığı kurumdaki yozaşmayı fark ettiği andaki net hayal kırıklığının okura aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Eserin genelinde kullanılan dil ve anlatımda tezatlıklar yaratarak yozaşmayı işleme tekniği “Cinayet işlemek için bir barış vakfında çalışmayı bekledi.” (s.175) örneğinde de bir kez daha yardım, barış gibi amaçlarla kurulan gönüllü kuruluşlardaki yozaşmalar ortaya konulmuştur.

Barış vakfında ve yardım kuruluşunda betimlenen yozaşma ve eleştiriyle, kimi zaman odak figür anlatıcısının, kimi zaman da anlatıcının günümüzdeki devletlere, devlet başkanlarına yönlendirdiği eleştiriler arasında belirgin benzerlikler vardır. Anlatıcı, devletlerin de “İktidar için her yol mübahtır.” ilkesini benimsediğini tartışmaktadır. Lösemi yardım kampanyasının yüzü lösemili maskesini çıkarmasına izin verilmeyen Esmâ, kimsesiz çocuklar yardım

kampanyasının yüzü yüz­süz Zamir, insanlardan yardım toplamak için yapılan her türlü duygusal manip­ülasyon ve yalana benzer olarak; devletin yozlaşması da oy toplamak için başbakanın Kuran ve İstiklal Marşı okuması, “Allah var mı? Plebisiti” (s.33) gibi dini ve milli duyguların manip­ülasyonu üzerinden tartışılmıştır. Yardım kuruluşlarının önce çocukları sakat bırakıp sonra da onları yardım toplamak için kullanmaları gibi devletler için de anlatma tekniği kullanılıp örnekler üzerinden iki yüzlülükleri tartışılır.

Örneğin ABD Venezuela’ya ekonomik ambargo uygulayıp yılda 20 milyar dolarlık kayba uğramasına yol açar, bunun sonucunda da ülkede açlık baş gösterirdi. ...Elbette Kaptan Amerika bu acıya daha fazla dayanamaz ve komşusu açken uyuyamadığı için Venezuela’ya 20 milyon dolarlık yardım malzemesi göndermeye karar verirdi. (s.172).

Burada “Kaptan Amerika” ifadesinde süper kahraman olarak herkes tarafından güçlü olarak bilinen bir figüre gönderme yaparak “acıya daha fazla dayanamaz” durumda olduğunun belirtilmesi, devletlerdeki yozlaşmanın herkesin çok güçlü olarak gördüğü bir figüre bile zarar vereceği vurgusunu yapılmaktadır. Bu bağlamda anlatıcı dış gerçeklikteki devletleri eleştirmektedir. Aynı zamanda bu metinler arasılık tekniği anlatıcı, toplumcu gerçekçi kuram etrafında şekillenen romanda, okurun gerçeklikten uzaklaşmaması sağlanmıştır. Roman boyunca dış gerçeklikte bulunun eserler gibi unsurlara yer verilmesi, romanın kurgusunda yer alan yozlaşma gibi küresel sorunlara gerçeklik kazandırılmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle okurun bu izleklere olan farkındalığı arttırılmaktadır. Zira bu durum romanın toplumcu gerçekçi kuram etrafında şekillendiğinin bir kanıtıdır (Moran, 2011). Yardım kuruluşundaki yozlaşmanın yönetimdeki insanlarla başlaması ve Jenna’nın monologlarında niyetlerindeki samimiyetsizliğin işlenmesi gibi devletin de liderleri samimiyetsizlik ve iki yüzlülükle eleştirilmiştir. “Che Guevara gibi konuşur ama Pablo Escobar gibi davranırlardı.” alıntısında da montaj tekniği kullanarak liderlerin sahtekârlığını tarihte tanınmış insanlar üzerinden betimlemektedir (Günday, 2021, s.138). Liderleri, halka devrimci gibi konuşan ama gerçekte

parasına düşkün, halka verdiği zararı önemsemeyen bir uyuşturucu mafya babasına benzetir. Bu durum devlet bürokrasi içerisindeki yozlaşmanın bir kanıtıdır. Nasıl ki Jenna karakterinin diktatörlüğü diyaloglar üzerinden gösterme anlatım tekniğiyle ifade edilmişse; devlet başkanının da diktatörlüğü tanrısal bakış açısı kullanılan tasvirlerle, “Belli ki bulunduğu her mekânda en iyi fikirlerin sahibi sadece kendisiydi. Üstelik fikirlerinin tartışılmasını da bir hakaret olarak algılıyor olmalıydı ki çevresindekiler susmak zorunda kalıyordu.” (s.124) cümlelerinde de görüldüğü gibi sunulmaktadır. Son olarak, yardım kuruluşlarının yöneticilerinin hem bağışçıları hem kendi kuruluşlarını soyması ve devlet başkanlarının da kendi halkını soyması hakkında benzerlikler gözlemlenmektedir. “...İran’ın yaptığı gibi...” (s.222) örneğinde de olduğu gibi anlatıcı zaman zaman kurgunun dışına çıkıp gerçek hayattan “İran”, “Endonezya”, “Amerika”, “Avrupa Birliği” ve “Türkiye” gibi ülkelerden örnekler vermiş ve tanrısal anlatıcının kullanımıyla devlet başkanlarının yozlaşması mecazi bir dil ve benzetmeler kullanarak eleştirilmektedir.

II. Toplumsal Yozlaşma

Bürokrasinin yozlaştığı, samimiyetsiz toplumsal örgütlerin bulunduğu bir düzenin içerisindeki yozlaşmanın toplumdaki bireylerden bağımsız kalacağını düşünmek gerçekçi değildir. Yozlaşma, birbirleriyle yakın temas hâlinde olan bu iki yapı arasında âdeta bir virüs gibi yayılmaktadır. Bürokrasiden topluma sıçrayan bu virüs, toplum içerisinde değer karmaşası oluşmasına sebep olur. Kişisel faydacılıkların etik değerlerin önünde tutulduğu bir toplumda etik çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Zira bu çatışmalar toplumun etik değerlerini kaybetmesine sebep olur. Romanda toplumsal yozlaşma; cinsiyetlere ve insanlığa verilen değerlerin kaybolması, yolsuzluğun kanıksanması ve eşitlik anlayışının yok olması gibi sonuçları üzerinden eleştirilmektedir. Toplumsal yozlaşmanın sebep olduğu farklı yönlü sonuçlara romanın geneline olayların arka planlarında yer verilmiştir. Başka bir deyişle bu sorunların romanda anlatılan

olaylardan ziyade, yansıtılan durumlara işlenmesi sayesinde toplumsal yozlaşma sorununun eleştirilmektedir.

Zamir romanında iki farklı zamanın anlatıldığı iki bölüm farklı anlatımlar kullanılarak eş zamanlı olarak yer verilmiştir. İlk bölümde odak figürün, Zamir'in, doğumundan önceki dünya anlatılırken, ikinci bölümde doğduğunda kimsesiz olan Zamir'in bu dünyaya tutunma serüveni anlatılmaktadır. Bu tezin bir önceki bölümünde anlatılan bürokratik yozlaşmaya ağırlıklı olarak Zamir doğduktan sonrasının anlatıldığı parçalarda yer verilirken, Zamir doğmadan öncesinin anlatıldığı yerlerde ise toplumsal yozlaşma ağırlıklı olarak işlenmiştir. Romanda iki farklı zamanda yaşanan olayların aynı anda veriliyor olması, ele alınan yozlaşma küresel sorununun zamansızlığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, roman boyunca kullanılan geriye dönüş tekniğiyle bir yapıdan diğerine sıçrayan yozlaşma sorunu eleştirilmektedir.

Odak figürün doğumundan öncesini konu alan bölümde toplumsal yozlaşma küresel sorunun, toplum içerisindeki değişken sonuçları anlatılmaktadır. Bu sonuçlardan biri insanlık kavramının yitirilmesi, bireylerin birbirlerine değer vermemesidir. Romanın giriş bölümlerinde olduğu gibi; okur, bireylerin kendileri dahil kimseye değer göstermediği, insanlıktan yoksun bir toplum ile tanıştırılmaktadır. “Kimsesiz bir bebeğin kimsesiz kalması herkesin işine geliyordu. Böylece, Palaz ve çevresinde dendiği gibi, kimse bir orospu için mahpuslarda çürümek zorunda kalmıyordu.”(s.39). Alıntısında da olduğu gibi kimsesiz bebek ile ilgilenmenin, ona sahip çıkmanın mahpuslarda çürümeye benzetildiği, o bebeğe bakmanın herkesin üstlenmekten kaçındığı bir iş olarak yansıtıldığı düzen romanın ilk bölümlerinde empati ve iyilik kavramından yoksun bir toplumun varlığının kanıtıdır. Aynı zamanda, bu alıntıda da kullanılan “kimsesiz” sıfatının bir motife dönüşerek romanın odak figürün doğumundan önceki durumları yansıtan bölümünde sıklıkla tekrarlanması ile bireylerin diğer insanlara duyduğu yabancılığı, birbirini umursamayan bireylerden oluşan bir yozlaşmış toplum gösterilmektedir. Savaş

sebebiyle odak figürün ve kamptaki birçok diğer bebeğin yüzleşeceği bu kimsesizlik sorunu, aslında toplumsal yozlaşmanın bir sonucudur.

Toplumsal yozlaşmanın başka bir ürünü olarak romanda yerini alan bir diğer durum ise kadının değersizleştirilmesidir. Kadının değersizleştirildiği, sadece ailesinin kontrolünde doğduğu, doğurduğu ve öldüğü ata erkil toplumda ahlak ve namus gibi kavramların içi boşaltılmıştır. Bu sorunsal aynı köyde beş-on yıl farkla iki farklı kadın üzerinden işlenmiştir: Zamir'in annesi, Zerre' nin, küçük bir kızken ölümüne tanıklık ettiği Halime ve Zamir'i doğurduktan sonra hayatını kaybeden Zerre. Romanda iki farklı zamanın eş zamanlı olarak iki farklı anlatıcı ve geriye dönüş tekniği aracılığıyla anlatılıyor olması da Zerre'de ve Halime'de olduğu gibi, toplumsal yozlaşmanın farklı karakterlerle örneklendirilmesine olanak sağlamıştır. Akrabasının tecavüzü kurbanı olan Halime, "Bebeğini bırakacak başka yer bulamamış mı?" (s.41) alıntısında da olduğu gibi mayın dolu bir tarlada doğum yapmak zorunda kalır. Halime kurban olmasına rağmen köy halkının gözünde ayıplı ve namussuzdur çünkü halktan birinin ağzından yazılan bu retorik sorunun da belirttiği gibi, halk mayın tarlasında doğurmanın Halime'nin kendi kararı olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda kullanılan retorik sorular ve tasvirler ile uzam halkının içerisindeki toplumsal yozlaşma küresel sorunun varlığı kanıtlanmıştır. Yaralanan Halime'ye kimse yardım etmez, herkesin gözleri önünde mayınlara doğru kendini yuvarlayarak intihar eder. Bu intihar aslında toplumsal yozlaşmanın sebep olduğu bir cinayettir ve bu cinayetin yanlışlığı anlatıcının tanrısal bakış açısı aracılığıyla Halime'nin masum olduğunu, bebeğini orada doğurmayı kendi seçmemesini belirtmesiyle vurgulanmıştır.

Bu olaylara tanıklık eden Zerre toplumsal yozlaşma ile genç yaşta tanışmıştır. Zerre, yıllar sonra evli ancak çocuğu olmayan, kendinden yaşça büyük bir adamın kuması olmuştur. Zerre, toplumun bir kadın olması sebebiyle ona yüklediği görevini yerine getirip doğum yapmış ancak bebeğini teslim etmek yerine bir mülteci kampına kaçırmayı tercih etmiştir. Daha sonra, Zerre

bebeğin babası dahil köydeki birçok kişiyi öldürüp intihar etmiştir. Bu bağlamda toplumsal yozlaşmanın bir göstergesi olan Zerre' nin işlediği cinayetler bir cinnet nöbetiymişçesine anlatılmaktadır. Bu noktada Halime'nin ölümündeki çaresizliği ve köy halkının tarla etrafındaki kalabalığına karşılık Zerre' nin öldürürken sahip olduğu güç ve korkudan herkesin saklandığı تنها köy meydanı arasında tezatlık bulunmaktadır. Halk Halime'yi kınamışken Zerre'ye karşı hiçbir şey yapmamıştır. Bu durum, toplum içerisindeki tutarsız yapının bir göstergesidir. Aynı zamanda, yazarın Zerre'nin cinayetleri için seçtiği kurbanlar da tesadüfî olmamakla birlikte, kurbanların toplumsal rolleri ve kimlikleri çeşitli değer ve kurumların sembolü olarak tercih edilmiştir. İlk kurban, oğlunun babası, toplumda erkekliği, ataerkil yapıyı temsil etmektedir ve bu cinayet erkeklerin toplumsal yozlaşmadaki rolüne bir tepki olarak öne çıkmaktadır. Kurban olarak öz anne seçilmesi, yetersiz ebeveyn ve toplumdaki çarpık aile yapısını temsil etmektedir. Kendi öz annesini öldürmesiyle yazar, ailelerin kız çocuğuna değer vermeyişinin toplumdaki yozlaşmanın bir parçası olduğunu sunmaktadır. Öldürdüğü ilk aşkı, yaşayamadığı gençliğini ve hayatını yansıtmaktadır. İmanın kurban edilmesi din olgusunun yozlaşmadaki etkisine bir eleştiridir. Son olarak, muhtar devleti sembolize etmektedir ve bu cinayet bürokratik yozlaşmanın sebep olduğu toplumsal yozlaşmaya net bir gönderme niteliğindedir. Yargı ve adalet sistemindeki çarpıklık toplumdaki yozlaşmanın giderilememesine ve aksine desteklenmesine sebep olmaktadır.

Anlatıcının odak figürün doğumundan önceki bölümlerdeki anlatımı yozlaşmanın bulunduğu toplumu okura yansıtma amacı gütmektedir. Bu bağlamda kullanılan metaforlar, semboller ve betimleyici anlatım ile toplumsal yozlaşma sonuçları üzerinden tasvir edilmiştir. Ancak buradaki neden-sonuç zinciri, sadece toplumsal yozlaşmanın ve toplum üzerindeki sonuçları ile sınırlı değildir. Zira, anlatıcının Zamir'in doğumundan sonraki bölümlerde aktardığı bürokratik yozlaşma da aslında, ilk bölümlerdeki toplumsal yozlaşmanın bir nedenidir.

Toplumsal yozlaşmaya sebep olan bürokratik yozlaşmanın romanın kurgusunda daha sonra yer alması da aslında anlatıcının roman boyunca eleştirdiği yozlaşma küresel sorununda tarafsız olduğunu vurgulamasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, bürokratik yozlaşma sorununun romanda uzamdan ve zamandan bağımsız olarak veriliyor olması, kurulan yozlaşma zincirine neden-sonuç ilişkisini güçlendirmesiyle hizmet etmektedir.

SONUÇ

Bu tezde, Hakan Günday'ın *Zamir* adlı romanında yozlaşmanın nasıl sunulduğu incelenmiştir. Sonuç olarak, yozlaşmanın romanda toplumsal olgular içerisinde çeşitlere ayrılan bir küresel sorun olarak sunulduğu keşfedilmiştir. Bu bağlamda, romanda yozlaşmanın ayrıldığı türler arasında birbirini tetikleyen kuvvetli bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Roman, toplumsal ve bürokratik olmak üzere iki farklı yozlaşma türü bağlamında incelenmiştir. Bireysel yozlaşmanın da bu iki türün hem bir sonucu hem de bir sebebi olarak ortaya çıktığı kanısına ulaşılmıştır. Zira, romanın montaj-kolaj ve geriye dönüş teknikleri sayesinde iki farklı zamanda geçiyor olması yozlaşma türleri arasında bir neden-sonuç zinciri kurmuştur. Bu tezde de romanda yer verilen yozlaşma zinciri çözümlenmiştir.

Yozlaşma her ne kadar toplumsal, bürokratik olarak iki ana başlığa ayrılıp bireysel yozlaşma sonucuna bağlanmışsa da hiçbirinin varlığı bir diğerinden bağımsız değildir. Bürokrasinin yozlaşması toplumu, toplumun yozlaşması bireyi, bireyin yozlaşması ise bürokrasiyi tetikler. Romanda yozlaşma zincirinin son basamağı olan bireysel yozlaşma odak figür Zamir'in dönüşümü üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda kullanılan önsezi tekniği ve tanrısal anlatıcı aracılığıyla yozlaşmış toplum içerisinde dünyaya gelen bireylerin toplumun genelinden farklılaşamayıp etik değerleri yitirishi romanda gösterilmiştir.

Zamir karakteri romanını başından sonuna kadar bir dönüşüm hâindedir. Bir savaş içerisinde dünyaya gelen odak figür, öncelikle kamunun sömürdüğü bir birey hâline gelmiştir. Burada bürokratik ve toplumsal yozlaşmanın etkileri ve sonuçları, bu tezde ele alındığı üzere

aktarılmıştır. Daha sonra, Zamir; elinden geldiğince yozlaşmanın bulunduğu düzene karşı bir başkaldırı içerisine girmiş ve barış için savaşımaya başlamıştır. Ancak romanda bireysel çabaların toplumu düzeltmeye yetmediği bir düzen bulunmaktadır. Bu düzen, odak figürün yaptığı işte bir terslik olduğunu sitem ederek söylediği monologlarında da olduğu gibi odak figürün pes etmesine sebep olmuştur. Başka bir deyişle, bürokrasinin yozlaşmasına maruz kalan bir toplum için savaşan odak figür, zaman geçtikçe devletlerin de insanlardan farksız olduğunu fark etmiştir. Odak figürün dönüşümünün aktarımında kullanılan kısa tümceler ve ünlem işaretleri aracılığıyla yozlaşmış bürokrasinin aslında bu dünyanın hak ettiği bir olgu olduğunun göstergesidir. Zira, burada montaj-kolaj tekniğinin ve kahraman anlatının kullanımıyla anlatıcının günlüğünde yer verdiği bilinç akışı, yazarın bir toplumsal eleştirisi niteliğindedir.

Bunun üzerinde “barışın” bu dünyada yeri olmadığını fark eden odak figür, toplum içerisinde asimile olmuş ve “savaşın” bir parçası hâline gelmiştir. Başka bir deyişle, yozlaşmaya maruz kalan odak figür; uğruna savaştığı değerlerden uzaklaşmış, dolayısıyla kendi içerisinde de yozlaşmıştır. Burada, odak figürün kimlik dönüşümü üzerinden bürokratik yozlaşmanın toplumdaki, toplumsal yozlaşmanın da bireyden bağımsız kalamayacağı mesajı okura aktarılmaktadır. Odak figür yozlaşmış toplumsal yapıya her zaman karşı çıkacağına dair kendine söz vermiştir ancak bu sözü verirken dünyanın nasıl bir yer olduğunu unutmuştur. Bu dünya bireyleri kendisine benzeten bir yapıya sahiptir ki Zamir’ in de kendi içinde yozlaşmasına neden olmuştur. Odak figürün bu dönüşümünde, tanrısal anlatımın ve gösterme tekniğinin tercih edilmesi yozlaşmanın toplumsal yapılar arasındaki bulaşıcılığını kanıtlar niteliktedir.

Sonuç olarak, bireysel yozlaşma toplumsal yozlaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmış, aynı zamanda toplumun yozlaşmasına sebep olan bürokratik yozlaşmanın nedeni olmuştur. Bu tezde Hakan Günday’ın *Zamir* adlı romanında çeşitli uzamlara ve zamanlara yer vererek küreselleştirdiği yozlaşma küresel sorunu, kurulan neden-sonuç zinciri üzerinden değerlendirilmiştir. Bürokrasinin yozlaşması, toplumun yozlaşması demektir ve toplumun

yozaşması da bireyin yozaşması demektir. Bu bağlamda; bu tez, yozaşma sorununun küreselliğinin sadece uluslardan bağımsız olmasından değil, aynı zamanda toplumsal olguların hepsine bulaşmasından kaynaklı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yozaşma; toplumsal yapıların herhangi birinin içerisinde, yoksulluğun değil yoksunluğun sebep olduğu bulaşıcı bir hastalıktır.

KAYNAKÇA

- Durmuş, G. (2019). Hakan Günday'ın Az Başlıklı Romanına Yeraltından Yansıyan Unsurlar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*,7(16),375-398.
DOI: 10.33692/avrasyad.543815
- Günday, H. (2021). *Zamir*. Doğan Kitap.
- Kerimoğlu, C. (2010). Aphorisms In The Novels Of Hakan Günday (Hakan Günday Romanlarında Aforizmalar). *Journal of Turkish Studies*. Volume 5 Issue 1, 1147-1166.
10.7827/TurkishStudies.1156
- Miller, S. (2017). Defining Corruption. In *Institutional Corruption: A Study in Applied Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press,64–88.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2006). *Mesleki Eğitimi ve Öğretimi Güçlendirilmesi Projesi*, 16-17.
- Moran, B. (2011). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları.
- Özcan, R.(2017). Hakan Günday'ın Daha Adlı Romanı Üzerine “Zihniyet” Bağlamında Bir Okuma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(1), 39-56.
- Özer, M. A. (2006). Yerel Yönetimlerin Denetiminde Etkinlik Arayışları ve Son Gelişmeler. *Verimlilik Dergisi*(1).